

ಆಡಳಿತದಲ್ಲಿ ಕನ್ನಡ ಬಳಕೆ: ಚಾರಿತ್ರಿಕ ಸಮೀಕ್ಷೆ

ಶಿವಲಿಂಗೇಗೌಡ ಡಿ.*

DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.19415891>

ABSTRACT

ಕನ್ನಡ ಭಾಷೆಯು ಹಲ್ಮಿಡಿ ಶಾಸನದಿಂದ ಹಿಡಿದು ಪ್ರಸ್ತುತ ಜಾಗತೀಕರಣದವರೆಗೂ ಆಡಳಿತ ಭಾಷೆಯಾಗಿ ಬೆಳೆದುಬಂದ ಹಾದಿಯನ್ನು ಹಾಗೂ ಅದು ಎದುರಿಸಿದ ತಲ್ಲಣಗಳನ್ನು ಐತಿಹಾಸಿಕ ನೆಲೆಗಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲಿ ವಿಶ್ಲೇಷಿಸಲಾಗಿದೆ. ಕದಂಬರು, ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟರು ಮತ್ತು ವಿಜಯನಗರದ ಅರಸರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಸಾರ್ವಭೌಮ ಭಾಷೆಯಾಗಿದ್ದ ಕನ್ನಡ, ತರುವಾಯ ಮರಾಠಿ, ಉರ್ದು ಹಾಗೂ ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಆಡಳಿತದಲ್ಲಿಯೂ ತನ್ನ ಅಸ್ತಿತ್ವವನ್ನು ಉಳಿಸಿಕೊಂಡ ಬಗೆಯನ್ನು ದಾಖಲಿಸಲಾಗಿದೆ. ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಅಧಿಕಾರಿಗಳು ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿಯೇ ಆಡಳಿತ, ಕಾನೂನು ಮತ್ತು ಶಿಕ್ಷಣಕ್ಕೆ ನೀಡಿದ ಒತ್ತು ಗಮನಾರ್ಹವಾಗಿದೆ. ಪ್ರಜಾಪ್ರಭುತ್ವದ ಯಶಸ್ಸಿಗೆ ಜನಸಾಮಾನ್ಯರ ಭಾಷೆಯೇ ಆಡಳಿತ ಭಾಷೆಯಾಗಬೇಕೆಂಬ ಗಾಂಧೀಜಿ ಹಾಗೂ ರೂಸೋ ಅವರ ಆಶಯಗಳನ್ನು ಉಲ್ಲೇಖಿಸುತ್ತಾ, ಪ್ರಸ್ತುತ ಆಡಳಿತ, ನ್ಯಾಯದಾನ ಮತ್ತು ಶಿಕ್ಷಣ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಾಗುತ್ತಿರುವ ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ವ್ಯಾಮೋಹವು ಕನ್ನಡಿಗರ ಅಸ್ಮಿತೆಗೆ ಒಡ್ಡುತ್ತಿರುವ ಅಪಾಯಗಳ ಕುರಿತು ಗಂಭೀರವಾದ ಕಾಳಜಿಯನ್ನು ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸಲಾಗಿದೆ.

KEYWORDS: ಆಡಳಿತ ಭಾಷೆ, ಚಾರಿತ್ರಿಕ ಸಮೀಕ್ಷೆ, ಭಾಷಾ ಅಸ್ಮಿತೆ, ಕರ್ನಾಟಕ ಏಕೀಕರಣ, ಶಾಸನಗಳು.

* ಡಾ. ಶಿವಲಿಂಗೇಗೌಡ ಡಿ., ಸಹ ಪ್ರಾಧ್ಯಾಪಕರು, ಸರ್ಕಾರಿ ಪ್ರಥಮ ದರ್ಜೆ ಕಾಲೇಜು, ರಾಮನಗರ.

ಕನ್ನಡವನ್ನು ಬರಹದ ಭಾಷೆಯಾಗಿ ಪಳಗಿಸುವ ಪ್ರಯತ್ನಗಳು ಹಲ್ಮಿಡಿ ಶಾಸನದಲ್ಲಿಯೇ ಆರಂಭವಾಗುತ್ತದೆ. ಸಂಸ್ಕೃತದ ವಾಕ್ಯಗಳ ನಡುವೆ ಕನ್ನಡ ಪದಗಳ ಬಳಕೆಯಿಂದ ಬರಹದ ಮತ್ತು ಆಡಳಿತದ ಭಾಷೆಯಾಗಿ ರೂಪುತಳೆಯಲು ಪ್ರಯತ್ನಿಸಿದ ಕನ್ನಡ ಭಾಷೆ ಕ್ರಿ.ಶ. 7ನೇ ಶತಮಾನದ ವೇಳೆಗೆ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಯ ಭಾಷೆಯಾಗಿ ಸಶಕ್ತವಾಗಿ ರೂಪುಗೊಂಡಿತ್ತು. ಇದಕ್ಕೆ ಕ್ರಿ.ಶ. 7ನೇ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ರಚಿತಗೊಂಡ ಬಾದಾಮಿ ಶಾಸನ ಸಾಕ್ಷಿ. ನಂತರ ನಿರಂತರವಾಗಿ ಹಲವು ರಾಜಮನೆತನಗಳ ಆಳ್ವಿಕೆ ಹಾಗೂ ಕವಿಪುಂಗವರ ರಚನೆಗಳಲ್ಲಿ ಕನ್ನಡ ಸಮೃದ್ಧ ಮತ್ತು ಸಮರ್ಥ ಭಾಷೆಯಾಗಿ ಹೊರಹೊಮ್ಮಿತು. ಇಂತಹ ಭಾಷೆ ಚಾರಿತ್ರಿಕವಾಗಿ ಹಲವು ಅಡೆತಡೆಗಳನ್ನು ನಿರಂತರವಾಗಿ ಎದುರಿಸಿ ಉಳಿದು ಬಂದಿದೆ. ಆರಂಭದಲ್ಲಿ ಸಂಸ್ಕೃತದ ಎದುರಿಗೆ ಹೋರಾಡಿ ತನ್ನ ಅಸ್ತಿತ್ವ ಮತ್ತು ಅಸ್ತಿತ್ವತೆಯನ್ನು ಉಳಿಸಿಕೊಳ್ಳುವಲ್ಲಿ ಸಫಲವಾದರೂ ಇಂದು ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಭಾಷೆಯ ಎದುರು ಕನ್ನಡ ಹೆಣಗಾಡಬೇಕಾದ ಪರಿಸ್ಥಿತಿ ನಿರ್ಮಾಣವಾಗಿದೆ. ಆಡಳಿತ, ಶಿಕ್ಷಣ, ವ್ಯವಹಾರ ಮುಂತಾದೆಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಕನ್ನಡದ ಸಮರ್ಥ ಬಳಕೆ ಸಾಧ್ಯವಾಗುತ್ತಿಲ್ಲ. ಕನ್ನಡದ ಅಸ್ತಿತ್ವ ಎಲ್ಲಾ ರಂಗಗಳಲ್ಲೂ ಉಳಿಯುವಂತೆ, ಅರಳುವಂತೆ ಮಾಡುವಲ್ಲಿ ಕನ್ನಡಿಗರು ಆಸಕ್ತಿ ತೋರುತ್ತಿಲ್ಲ. ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ವ್ಯಾಮೋಹ ದಿನದಿಂದ ದಿನಕ್ಕೆ ಹೆಚ್ಚಾಗುತ್ತಾ ಕನ್ನಡದ ಬಳಕೆ ಕಡಿಮೆಯಾಗುತ್ತಾ ಕನ್ನಡದ ಉಳಿವಿನ ಬಗೆಗೆ ಆತಂಕ ಸೃಷ್ಟಿಯಾಗುತ್ತಿದೆ.

ಇಂದು ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಸುಮಾರು ಏಳುಸಾವಿರ ಭಾಷೆಗಳಿವೆ ಎಂದು ಸಮ್ಮೇಳಕ ಹೇಳುತ್ತದೆ. ವೈಜ್ಞಾನಿಕವಾಗಿ ಲೆಕ್ಕಹಾಕಿ ಈ ಭಾಷೆಗಳಿಗೆ ಶ್ರೇಯಾಂಕ ನೀಡಿದರೆ, ಅದರಲ್ಲಿ ಕನ್ನಡ ವಿಶ್ವದಲ್ಲಿಯೇ ಇಪ್ಪತ್ತೇಳನೇ ಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ನಿಲ್ಲುತ್ತದೆ. ನಿಡಿದಾದ ಚರಿತ್ರೆ ಹೊಂದಿರುವ ಜಗತ್ತಿನ ಹತ್ತು ಭಾಷೆಗಳಲ್ಲಿ ಕನ್ನಡವೂ ಒಂದು. ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಆಡುವ ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಾಚೀನವಾದ ಎರಡು ಭಾಷೆಗಳಲ್ಲಿ ಕನ್ನಡ ಮತ್ತು ತಮಿಳು ಮುಖ್ಯವಾಗಿವೆ. ಪ್ರಾಕೃತ ಬಿಟ್ಟರೆ ಲಿಪಿ ಸೃಜಿಸಿಕೊಂಡ ಮೊದಲ ಭಾಷೆ ಕನ್ನಡ. ಮೊದಲಿಗೆ ಸಂಸ್ಕೃತ ಮತ್ತು ತಮಿಳು ಭಾಷೆಗಳು ಕನ್ನಡ ಲಿಪಿಯನ್ನೇ ಬಳಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದವು.

ಕನ್ನಡ ಭಾಷೆಯ ಬರಹ ರೂಪಕ್ಕೆ ಸುಮಾರು ಎರಡು ಸಾವಿರ ವರ್ಷಗಳ ಇತಿಹಾಸವಿದೆ. ಅದಕ್ಕೂ ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಅದು ಮಾತಿನ ಭಾಷೆಯಾಗಿ ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿತ್ತು. ಆ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಇಂದಿನ ಭಾಷೆಗಳಾದ ಇಂಗ್ಲಿಷ್, ಹಿಂದಿ, ಫ್ರೆಂಚ್ ಸೇರಿ ಅನೇಕ ಭಾಷೆಗಳು ಇರಲೇ ಇಲ್ಲ. ಕನ್ನಡ ಭಾಷೆಯು ತನ್ನ ದೀರ್ಘ ಚರಿತ್ರೆಗೆ ತಕ್ಕಂತೆ ಪೂರ್ವದ ಹಳಗನ್ನಡ, ಹಳಗನ್ನಡ, ನಡುಗನ್ನಡ, ಆಧುನಿಕ ಕನ್ನಡ ಎಂಬ ನಾಲ್ಕು ಮುಖ್ಯ ಹಂತಗಳನ್ನು ದಾಟಿ ವಿಕಾಸವಾಗುತ್ತಲೇ ಇದೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ಅಪೂರ್ವವಾದ ಜ್ಞಾನ, ಸಾಹಿತ್ಯ, ಪದಕೋಶ, ವಿಶ್ವಕೋಶ ಮುಂತಾದವುಗಳು ಸಮೃದ್ಧವಾಗಿ ಸೃಷ್ಟಿಯಾಗಿವೆ. ಕನ್ನಡ ಆಧುನಿಕ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಸಮರ್ಥವಾಗಿ ಬಳಕೆಯಾಗುತ್ತಿದೆ. ಕನ್ನಡ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಕಲಿತು ಅನೇಕರು ಲೋಕವಿಖ್ಯಾತರಾಗಿದ್ದಾರೆ. ಇಷ್ಟೆಲ್ಲಾ ಸಮರ್ಥ ಸಂಪನ್ಮೂಲವಾಗಿರುವ ಕನ್ನಡ ಭಾಷೆಯನ್ನು ಎಲ್ಲಾ ವಲಯಗಳಲ್ಲಿ ಬಳಸಿಕೊಳ್ಳುವಲ್ಲಿ ನಾವು ಇನ್ನೂ ಪ್ರಯತ್ನಪಡಬೇಕಿದೆ. ಬಳಸಬೇಕಿದೆ. ಆಡಳಿತ,

ಶಿಕ್ಷಣ, ನ್ಯಾಯದಾನ, ವ್ಯವಹಾರ, ವಾಣಿಜ್ಯ, ವಿಜ್ಞಾನ - ತಂತ್ರಜ್ಞಾನ ಮುಂತಾದ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ಕನ್ನಡದ ಬಳಕೆ ಮಂದಗತಿಯಲ್ಲಿ ಸಾಗಿದೆ. ಒಂದು ಹೆಜ್ಜೆ ಮುಂದೆ ಹೋದರೆ ಎರಡು ಹೆಜ್ಜೆ ಹಿಂದೆ ಎಳೆಯುವರು! ಕರುಳಿನ ಕುಡಿಯನ್ನು ಕೊರಳಿನ ನುಡಿಯಾಗಿಸಲು ಕೆಲವರಿಗೆ ಕಂಠ ಕಟ್ಟುತ್ತದೆ. ಕನ್ನಡಿಗರು ಅಭಿಮಾನಶೂನ್ಯರಾಗಬಾರದು. ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಮೋಹ, ಹಿಂದಿ ಹೇರಿಕೆ, ಸಂಸ್ಕೃತದ ಭಯವೇಕೆ?

ಕರ್ನಾಟಕಕ್ಕೆ ಮೂರು ನೆಲೆಗಳಿವೆ. ನಾಡು, ಜನಾಂಗ ಮತ್ತು ಭಾಷೆ. ಕನ್ನಡ, ಕರ್ನಾಟಕ ಎಂಬ ಪದಗಳಿಗೆ ಒಂದೇ ಮೂಲದಿಂದ ನಿಷ್ಪತ್ತಿಯನ್ನು ಹೇಳಬಹುದಾಗಿದೆ. ಇದು ಕ್ರಿ.ಪೂ. ಆರನೇ ಶತಮಾನದಿಂದಲೂ ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿ ಇದೆ. ಇದು ನಾಡು, ನುಡಿ ಎರಡಕ್ಕೂ ಅನ್ವಯವಾಗುವಂಥದ್ದು. ಕರ್ + ನಾಡು ಎಂದರೆ ಕಪ್ಪು ಮಣ್ಣಿನ ನಾಡು ಎಂದರ್ಥ. ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ 'ಕ' ಪ್ರತ್ಯಯ ಪ್ರದೇಶ ಸೂಚಕ. ಇಮ್ಮಡಿ ಪುಲಕೇಶಿ ವಿಜಯಿಯಾದ ಪ್ರದೇಶ ಕರ್ನಾಟಕ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯ ಎಂದು ಕರೆಯಲಾಗಿದೆ. ಕರ್ನಾಟಕ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯ, ವಿಜಯನಗರ ರಾಜಧಾನಿ ಎಂಬುದಾಗಿ ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ದಾಖಲಾಗಿದೆ. ಎಂದರೆ ಈ ನಾಡಿಗೆ ಕರ್ನಾಟಕ ಎಂಬ ಹೆಸರು ಮೊದಲಿನಿಂದಲೂ ಇತ್ತು. ನಡುವೆ ಗ್ರಹಣ ಕವಿದಿತ್ತು.

ಕರ್ನಾಟಕವನ್ನು ಶಾತವಾಹನರಿಂದ ಆರಂಭಿಸಿ ಕದಂಬರು, ಚಾಲುಕ್ಯರು, ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟರು, ಹೊಯ್ಸಳ, ವಿಜಯನಗರ, ಗಂಗರು, ಮೈಸೂರು ಒಡೆಯರು, ಟಿಪ್ಪು ಮೊದಲಾದವರು ಆಳ್ವಿಕೆ ಮಾಡಿದರು. ಕನ್ನಡ ಭಾಷೆಯ ಬಳಕೆ ಶಾತವಾಹನರಲ್ಲಿ ಕಂಡರೂ ಅದರ ಆರಂಭ ಕದಂಬರಿಂದಲೇ ಶುರುವಾಯಿತು. ಅಂದರೆ ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಚೀನ ಕಾಲದಿಂದಲೂ ಜನರು ಆಡುವ ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿಯೇ ಆಡಳಿತ ನಡೆಯುತ್ತಾ ಬಂದಿದೆ. ಈಗಿನ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ, ಆಂಧ್ರ, ತಮಿಳುನಾಡಿನ ಕೆಲವು ಪ್ರದೇಶಗಳು ಕರ್ನಾಟಕಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ್ದವು. ಇಲ್ಲಿ ಕೂಡ ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿಯೇ ಆಡಳಿತ ನಡೆಯುತ್ತಾ ಇತ್ತು ಎಂಬುದನ್ನು ಅಲ್ಲಿ ಲಭ್ಯವಾಗುವ ಶಾಸನಗಳಿಂದ ತಿಳಿಯಬಹುದು. ಕನ್ನಡಿಗರು ಅಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲದ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಅವರ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿಯೇ ಆಡಳಿತ ನಡೆಯುತ್ತಿತ್ತು. ಅವರ ಭಾಷೆಗಳಲ್ಲಿ ಶಾಸನ ಹಾಕಿಸಿ ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ರಾಜರ ಹೆಸರು ಇರುತ್ತಿತ್ತು. ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಲಭ್ಯವಾಗಿರುವ ಸುಮಾರು 30000 ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ಶೇಕಡಾ 85ಕ್ಕೂ ಮಿಕ್ಕು ಶಾಸನಗಳು ಕನ್ನಡ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಇವೆ. ಆಡಳಿತದ ಪರಿಭಾಷೆಗಳು ಉದಾ: ಗ್ರಾಮ ಸೀಮಾ ನಿರ್ಧಾರ (ಸರ್ವೆ) ತೆರಿಗೆ, ನ್ಯಾಯದಾನದಲ್ಲಿ ಕನ್ನಡ ಪದಗಳೇ ಬಳಕೆಯಾಗುತ್ತಿದ್ದವು. ವಿಜಯನಗರದ ಆಡಳಿತದ ನಂತರ ಮುಸ್ಲಿಂ, ಮರಾಠಿಗರ ಪ್ರಭಾವದ ಕಾರಣ ಆಡಳಿತದಲ್ಲಿ ಮರಾಠಿ, ಉರ್ದು ಭಾಷಾ ಸಂಪರ್ಕದಿಂದ ಅನೇಕ ಪದಗಳು ಕನ್ನಡಕ್ಕೆ ಬಂದವು. ಟಿಪ್ಪುವಿನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ತಳಮಟ್ಟದಲ್ಲಿ ಕನ್ನಡದಲ್ಲೇ ಆಡಳಿತ ನಡೆಯುತ್ತಿದ್ದು, ಮೇಲಿನ ಹಂತದ ಕಚೇರಿಗಳಲ್ಲಿ ಮರಾಠಿ, ಫಾರ್ಸಿ ಭಾಷೆಗಳಲ್ಲಿ ಅನುವಾದಿಸಿ ಪ್ರತಿಗಳನ್ನು ತೆಗೆಯುವ ಪದ್ಧತಿ ಇತ್ತು. ಅದರಿಂದಾಗಿ ಫಾರ್ಸಿ ಪದಗಳು ಆಡಳಿತ ಕನ್ನಡ ಪದಕೋಶಕ್ಕೆ ಬಂದು ಸೇರಿದವು.

ಭಾರತ ದೇಶವು ಬಹುಭಾಷೆಗಳ ಒಕ್ಕೂಟ. ಆದರೆ ಭಾಷೆಗಳು ಎಂದೂ

ವಿಭಜಿಸುವ, ಹೇರಿಕೆ ಕೆಲಸಗಳನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಭಾರತದ ಯಾವ ಒಂದು ಭಾಷೆಯೂ ಇನ್ನೊಂದು ಭಾಷೆಯ ಮೇಲೆ ಅಧಿಪತ್ಯವನ್ನು ಸಂಸ್ಥಾಪಿಸುವ ವಿಶಿಷ್ಟ ಪ್ರಯತ್ನದಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿದ್ದು ವಸಾಹತು ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಕಾಣಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ಪರಸ್ಪರ ಕೊಡುಕೊಳ್ಳೆ ಧೋರಣೆಯೇ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಕರ್ನಾಟಕದ ಆಡಳಿತಗಾರರು ಜನರ ಭಾಷೆಗೆ ಮನ್ನಣೆ ನೀಡಿದ್ದರು. ಪೋಷಕರು ಆಗಿದ್ದರು. ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಕನ್ನಡವೇ ಸಾರ್ವಭೌಮ ಭಾಷೆ ಆಗಿತ್ತು. ಭಾಷಾ ಸಂಬಂಧಗಳು ವಿವಾದದ ಹಂತವನ್ನು ತಲುಪಿದ್ದು ಕಾಣಿಸುವುದಿಲ್ಲ.

ರಾಜಕೀಯ ಸ್ವರೂಪವು ಬದಲಾದಂತೆ ಉರ್ದು, ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಭಾಷೆಗಳು ಅಧಿಕೃತ ವ್ಯವಹಾರದ ಸ್ಥಾನಮಾನಗಳನ್ನು ಪಡೆದುವಾದರೂ ಪ್ರಾಂತ್ಯ ಭಾಷೆಗಳು ಅವಜ್ಞೆಗೆ ಒಳಗಾದದ್ದು ಕಂಡುಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಇದಕ್ಕೆ ಮುಖ್ಯ ಕಾರಣ ಕನ್ನಡ ನಾಡು ಅಲ್ಲಿಯವರೆಗೆ ಒಂದಾಗಿಯೇ ಇತ್ತು. ಟಿಪ್ಪುವಿನ ಮರಣಾನಂತರ ಕರ್ನಾಟಕ ಇಪ್ಪತ್ತು ತುಂಡುಗಳಾಗಿ ಅನೇಕ ಬಗೆಯ ಆಡಳಿತಕ್ಕೆ ಒಳಪಟ್ಟು ಕನ್ನಡ ಮಾತನಾಡುವವರು ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಭಾಷಿಕರ ಆಡಳಿತಕ್ಕೆ ಒಳಪಟ್ಟು, ಕನ್ನಡ ಮಾತನಾಡುವವರು ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಭಾಷಿಕರ ಆಡಳಿತದಲ್ಲಿ ನಲುಗಿದ ಕಥನವನ್ನು ಅನೇಕರು ದಾಖಲಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಹಾಗಾಗಿ ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಭಾರತ ದೇಶದ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಹೋರಾಟದ ಜೊತೆಗೆಯೇ, ಅಷ್ಟೇ ಪ್ರಬಲವಾಗಿ ಕರ್ನಾಟಕ ಏಕೀಕರಣ ಕನ್ನಡ ಪರ ಹೋರಾಟಗಳು ನಡೆಯತೊಡಗಿದವು. ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ತನ್ನದೇ ಆದ ವಿಶಿಷ್ಟ ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಇಲ್ಲ, ಜನಾಂಗಿಕ ಏಕತೆಯ ಸಂಪರ್ಕ ಜನರಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲ, ಕರ್ನಾಟಕದ ಭಾಷೆ ಕನ್ನಡ ಒಂದೇ ಅಲ್ಲ, ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಸಂಸ್ಥಾನ ಸಮಸ್ಯೆಗಳಿವೆ, ವಿಸ್ತಾರ ಕಡಿಮೆ, ಜನ ಕಡಿಮೆ ಎಂಬ ಅನಾದರದ ಕಾರಣವಲ್ಲದ ಕಾರಣಗಳನ್ನು ನೀಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಕನ್ನಡಿಗರು ಮಾತ್ರ 'ಭವ್ಯ ಭಾರತದ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಕರ್ನಾಟಕ ಏಕೀಕರಣದ ಹೆದ್ದಾರಿ' ಎಂದು ಭಾವಿಸಿದ್ದರು. ಶಾಂತವೇರಿ ಗೋಪಾಲಗೌಡರು ಹೋರಾಟ ಮಾಡಿ ಬಂಧಿಯೂ ಆಗಿದ್ದರು. ಕರ್ನಾಟಕ ಏಕೀಕರಣ ಸಮಿತಿಯ ಕಾರ್ಯದರ್ಶಿಗಳೂ ಆಗಿದ್ದರು. ಧಾರವಾಡದಲ್ಲಿ ವಿದ್ಯಾವರ್ಧಕ ಸಂಘ, ಬೆಂಗಳೂರಿನಲ್ಲಿ ಕಸಾಪ, ಮೈಸೂರಿನಲ್ಲಿ ಭಾಷಾ ಒಕ್ಕೂಟ ಸಭೆ, ರಾಯಚೂರು ಬೀದರ್‌ಗಳಲ್ಲಿ ಕನ್ನಡ ಸಂಘಗಳು ರೂಪುಗೊಂಡವು. ಕಾಸರಗೋಡಿನ ಕಯ್ಯಾರರು 'ಕನ್ನಡ ಮನೆ ಹೊತ್ತಿ ಉರಿಯುತ್ತಿದೆ' ಎಂದರು. ಆಲೂರರು ಸ್ನೇಹಿತರೊಡನೆ 24.04.1914 ರಂದು ಸತಾರಾದಲ್ಲಿನ ರಾಜಕೀಯ ಪರಿಷತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಭಾಗವಹಿಸಿ; ಚಾಲುಕ್ಯರು ಕಟ್ಟಿಸಿದ ಅಜಂತಾ ಗುಹಾ ದೇವಾಲಯ ಅರಸಿ ರಾಜ್ಯೋತ್ಸವ ಆಚರಿಸಿದರು. ಇವೆಲ್ಲ ಕನ್ನಡ ಪುನರುಜ್ಜೀವನದ ಕೆಲಸ. ಹೀಗೆ ವ್ಯಕ್ತವಾಗಿಯೋ, ಗುಪ್ತಗಾಮಿನಿಯಾಗಿಯೋ ಕನ್ನಡದ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಯನ್ನು ದೇಶದ ಕೆಲ ನಾಯಕರು ಮನಗಂಡು, ಗ್ರಹಿಸಿ ಪರಿಹಾರದ ಕಾಳಜಿಯನ್ನು ತೋರುತ್ತಿದ್ದರು. ಗಾಂಧಿ ಅವರ ಹತ್ಯೆ ನಡೆಯುವ ಐದು ದಿನದ ಮುನ್ನ ಡೆಲ್ಲಿ ಡೈರಿಯಲ್ಲಿ 'ಪ್ರಾಂತ್ಯೀಯ ಭಾಷೆಗಳ ಸಂಪೂರ್ಣ ಬೆಳವಣಿಗೆಗೆ ಭಾಷೆಯ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆಯೇ ಪ್ರಾಂತಗಳನ್ನು ಪುನರ್ವಿಂಗಡಣೆ ಮಾಡುವುದು ಅಗತ್ಯ ಎಂದು ನಮೂದಿಸಿದ್ದರು.

ದೇಶಕ್ಕೆ 1947 ಆಗಸ್ಟ್ 15 ರಂದು ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಲಭಿಸಿದರೆ ಮೈಸೂರು ರಾಜ್ಯಕ್ಕೆ ಮಾತ್ರ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ವಿಲ್ಲ. ಅದಕ್ಕಾಗಿ 'ಮೈಸೂರು ಚಲೋ' ಹೋರಾಟ ಮಾಡಬೇಕಾಯಿತು. 1950ರಲ್ಲಿ ದೇಶದ ಉಳಿದ ರಾಜ್ಯಗಳು ಸರಳವಾಗಿ ಭಾಷಾವಾರು ಪ್ರಾಂತ್ಯಗಳಾದವು. ಮೈಸೂರಿನ ಅನೇಕ ಪ್ರದೇಶಗಳು ಹೊರಗೆ ಉಳಿದಿದ್ದವು. ಅದಕ್ಕೆ ಮತ್ತೊಂದು ಹೋರಾಟ ಮಾಡಬೇಕಾಯಿತು. ಹೈದರಾಬಾದ್ ಪ್ರಾಂತ್ಯದ ಅನೇಕ ಪ್ರದೇಶಗಳು ಸೇರಿ 1956ರಲ್ಲಿ ವಿಶಾಲ ಮೈಸೂರು ಎಂದಾಯಿತು. ಇದು ರಾಜ್ಯ ಪುನರ್ರಚನೆಯ ಸಾಂವಿಧಾನಿಕ ಆಯೋಗದ ಅನುಗುಣವಾಗಿ ಆದರೂ ಅನೇಕ ಕನ್ನಡ ಪ್ರದೇಶಗಳು ಕರ್ನಾಟಕಕ್ಕೆ ಸೇರಲೇ ಇಲ್ಲ. ಆದರೂ ಸೌಹಾರ್ದ ಮನೋಭಾವದಿಂದ ಕರ್ನಾಟಕ ಒಪ್ಪಿಕೊಂಡಿತು. ಆದರೆ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದ ವಿರೋಧದ ಪರಿಣಾಮ ಮಹಾಜನ್ ಸಮಿತಿ ನೇಮಕವಾಯಿತು. ವರದಿ ಅಂತಿಮವಾಯಿತು, ಆದರೆ ಜಾರಿಯಾಗಿಲ್ಲ.

ಡೆಮ್ಯುಟಿ ಚೆನ್ನಬಸಪ್ಪ ಅವರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಶಾಲಾ ಇನ್‌ಸ್ಪೆಕ್ಟರುಗಳು ಇಂಗ್ಲಿಷಿನವರಾದರೂ, ಆಡಳಿತ ಮಾತ್ರ ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಇತ್ತು. ಧಾರವಾಡದ ಟ್ರೈನಿಂಗ್ ಕಾಲೇಜಿನಲ್ಲೂ ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಆಡಳಿತ ನಡೆಯುತ್ತಿದ್ದದ್ದು, ಇಂಗ್ಲಿಷರ ನಂತರ ಇಂಗ್ಲಿಷಿನಲ್ಲಿ ಆಡಳಿತ ಪ್ರಾರಂಭವಾಯಿತು. “ಹಿರೀಕರೊಬ್ಬರು ‘ಕಲೆಕ್ಷರರ ಕಛೇರಿಯಿಂದ ನಮಗೆ ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿಯೇ ಕಾಗದಗಳು ಬರುತ್ತಿದ್ದವು’ ಎಂದು ನೆನಪಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ.” 1800-1900 ರ ವರೆಗಿನ ಪೋರ್ಚುಗೀಸ್, ಇಂಗ್ಲಿಷರ ಆಡಳಿತದ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ 1400ಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚು ಪುಸ್ತಕಗಳು 80 ಕ್ಕೂ ಮಿಕ್ಕು ಪತ್ರಿಕೆಗಳು ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಹೊರಬಂದವು. ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಅಧಿಕಾರಿಗಳು ಆಡಳಿತದಲ್ಲಿ ಕನ್ನಡ ಬಳಕೆಯ ಮಹತ್ವವನ್ನು ಅರಿತಿದ್ದರು. ಅವರು ಆಡಳಿತ ಸೌಲಭ್ಯಕ್ಕೆ ಬೇಕಿರುವುದಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ಕನ್ನಡ ಕಲಿತು ಸಂತೋಧನೆ, ಕೃತಿ ರಚನೆಯಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿದ್ದರು. ವಾಲ್ಟರ್ ಎಲಿಯಟ್ ಉತ್ತರ ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಕನ್ನಡದ ಮೊದಲ ಶಾಲೆಯನ್ನು ಧಾರವಾಡದಲ್ಲಿ ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿದನು. ಆಡಳಿತ, ಶಿಕ್ಷಣದ ಮಾಧ್ಯಮ ಕನ್ನಡವೇ ಆಗಬೇಕೆಂದು ಅವನು ತನ್ನ ಸ್ವಂತ ಸಂಬಳದಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಕನ್ನಡ ಶಾಲೆಗಳನ್ನು ತೆರೆದ. ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಆಡಳಿತಕ್ಕೆ ಅನುಕೂಲ ಆಗಲೆಂದು ಪುಸ್ತಕಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿದ. ಬಿ.ಎಲ್.ರೈಸ್, ಜಾನ್ ಫ್ಲೀಟ್ ವಿದ್ಯಾ ಇಲಾಖೆಯ ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಅಧಿಕಾರಿಗಳಿಂದ ದೇಶಿ ಪಂಡಿತರಿಂದ ಕನ್ನಡ, ಗಣಿತ, ಚರಿತ್ರೆ, ಭೂಗೋಳ ಪಠ್ಯ ಪುಸ್ತಕಗಳನ್ನು ಬರೆಯಿಸಿದನು. ವಿಲಿಯಮ್ ರಸೆಲ್ ಉತ್ತರ ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಮರಾಠಿ ಶಿಕ್ಷಕರಿಗೆ ಕನ್ನಡ ಕಲಿಯಲು ಒತ್ತಾಯಿಸಿ, ಕಲಿತವರಿಗೆ ಬಹುಮಾನ ನೀಡುತ್ತಿದ್ದನು. ‘ಶಾಲಾ ಪತ್ರಿಕೆ’ ಎಂಬ ಇಲಾಖಾ ಪತ್ರಿಕೆ ಬರುವಂತೆ ಮಾಡಿದನು.

ಇತರೆ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಆಡಳಿತ:

1856ರಷ್ಟು ಹಿಂದೆಯೇ ಮದ್ರಾಸಿನಲ್ಲಿ ರೈಲ್ವೆ ಗೈಡ್ ಕನ್ನಡ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಟವಾಗಿತ್ತು. ಕರ್ನಾಟಕದ ಎಲ್ಲಾ ಪ್ರಾಂತ್ಯಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಸರಕಾರಗಳ ಆಡಳಿತ, ಕಾನೂನು ಇತ್ಯಾದಿ ಪ್ರಕಟಣೆಗಳನ್ನು ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಅನುವಾದಿಸಿ ಹಂಚಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು. 1860ರಲ್ಲಿ ಪೊಲೀಸ್ ಕಾನೂನು ಡೈರಿ, ನ್ಯಾಯಾಂಗ ಸಂಗ್ರಹ, ಹೈಕೋರ್ಟಿನ

ತೀರ್ಮಾನಗಳು, ಮಹಮ್ಮದನ್ ಕಾನೂನು ಮುಂತಾದ ಅನೇಕ ಜ್ಞಾನಶಾಖೆಗಳ ಪುಸ್ತಕಗಳು ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಟವಾಗಿವೆ. 1910ರ ಹೊತ್ತಿಗೆ ಮೈಸೂರು ಸರ್ಕಾರದವರು ಇಂಡಿಯನ್ ಪೀನಲ್ ಕೋಡ್ ಆದಿಯಾಗಿ ಅನೇಕ ಪುಸ್ತಕಗಳನ್ನು ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಟಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ಒಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಆಡಳಿತದ ಸೌಕರ್ಯಕ್ಕೆ ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಭಾಷೆಯನ್ನು ಸಂಪರ್ಕ ಭಾಷೆಯಾಗಿ ಇಟ್ಟುಕೊಂಡಿದ್ದರೂ ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ಮಟ್ಟದಲ್ಲಿ ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ಭಾಷೆಯೇ ಎಲ್ಲಾ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳನ್ನು ಆವರಿಸಬೇಕೆಂಬುದು ಆಂಗ್ಲ ಅಧಿಕಾರಿಗಳ ನೀತಿಯಾಗಿತ್ತು. ಅವರ ಆಸಕ್ತಿ ಮತ್ತು ಶ್ರಮ ನಮಗೆ ಮಾದರಿ ಆಗಬೇಕು. ಬಳ್ಳಾರಿ ಜಿಲ್ಲಾಧಿಕಾರಿಯಾಗಿದ್ದ ಮನ್ರೋ 1800ರ ಹೊತ್ತಿಗೆಯೇ ಕನ್ನಡ ಒಂದೇ ಭಾಷೆ ಮಾತನಾಡುವ ಜನರು ಇರುವ ಪ್ರಾಂತದ ಏಕೀಕರಣ ಆಗಬೇಕೆಂದು ಸರ್ಕಾರಕ್ಕೆ ಪತ್ರ ಬರೆದಿದ್ದರು. ಸರ್ಕಾರ ಮತ್ತು ಜನಸಾಮಾನ್ಯರ ನಡುವೆ ಮಧುರ ಬಾಂಧವ್ಯ ಉಂಟಾಗುವುದು, ಸರ್ಕಾರದ ಆಗು ಹೋಗುಗಳು ಜನಸಾಮಾನ್ಯರಿಗೆ ತಿಳಿಯುವುದು ಜನರ ಭಾಷೆ ಆಡಳಿತ ಭಾಷೆ ಆದಾಗ ಮಾತ್ರ ಎಂಬುದು ಆತನ ನಿಲುವಾಗಿತ್ತು. ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಆಡಳಿತ ನಡೆಸಲು ಪರಿಣಿತ ಭಾಷೆ ಬೇಕಿಲ್ಲ, ಸಾಮಾನ್ಯ ಭಾಷೆ ಸಾಕು ಎಂದು ವ್ಯವಹಾರಿಕ ಕನ್ನಡ ಕಲಿತಿದ್ದರು.

“ಪ್ರಾಂತೀಯ ಭಾಷೆಗಳ ಮಾರುಕಟ್ಟೆಯ ಮೌಲ್ಯ ಅವುಗಳ ಕಚೇರಿಗಳಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳಲ್ಲಿ ಬಳಕೆಗೆ ತರುವುದರಿಂದ ತಾನಾಗಿಯೇ ಹೆಚ್ಚುತ್ತದೆ” ಎಂಬ ಮಹಾತ್ಮ ಗಾಂಧಿಯವರ ಮಾತುಗಳು ಪ್ರಾಂತೀಯ ಭಾಷೆಗಳ ಮಹತ್ವ ಹಾಗೂ ಅವು ಆಡಳಿತ ಮುಂತಾದ ವ್ಯವಹಾರಗಳಲ್ಲಿ ಬಳಕೆಯಾಗುವುದರಿಂದ ಭಾಷೆಗೆ ಹಾಗೂ ಆಡಳಿತಕ್ಕೆ ಆಗುವ ಪ್ರಯೋಜನಗಳನ್ನು ಒತ್ತಿ ಹೇಳುತ್ತದೆ. “ಆಳುವವರು ಮತ್ತು ಆಳಿಸಿಕೊಳ್ಳುವವರ ನಡುವೆ ಒಂದು ರೀತಿಯ ಸಾಮಾಜಿಕ ಒಪ್ಪಂದವಿರುತ್ತದೆ. ಅಂತಹ ಒಪ್ಪಂದದಲ್ಲಿ ಸಾಮರಸ್ಯ ಇರುವಂತೆ ಮಾಡುವಲ್ಲಿ ಭಾಷೆ ಪ್ರಮುಖ ಪಾತ್ರ ವಹಿಸುತ್ತದೆ. ಅದು ಕುಸಿದುಬಿದ್ದಾಗ ಇವರಿಬ್ಬರೂ ಬೇರ್ಪಡುತ್ತಾರೆ. ಆಗ ಪ್ರಜಾಪ್ರಭುತ್ವ ಸರ್ಕಾರವಾಗಲಿ, ರಾಜ್ಯಾಡಳಿತವಾಗಲಿ ಉಳಿಯುವುದಿಲ್ಲ” ಎನ್ನುತ್ತಾನೆ ಫ್ರಾನ್ಸಿಸ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ತತ್ವಜ್ಞಾನಿ ರೂಸೋ. ಇಂದು ಪ್ರಾಂತೀಯ ಭಾಷೆಗಳು ಆಡಳಿತ, ಶಿಕ್ಷಣ ವ್ಯವಹಾರಗಳಲ್ಲಿ ಜನಸಾಮಾನ್ಯರಿಂದ ದೂರವಾಗುತ್ತಾ ಅನ್ಯಭಾಷೆಗಳನ್ನು ಕುರುಡಾಗಿ ಅವಲಂಬಿಸುವಂಥ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಗಳು ಒದಗಿಬಂದಿರುವುದು ಸರ್ಕಾರ ಮತ್ತು ಜನರ ನಡುವಿನ ಅಂತರವನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸುತ್ತಿವೆ. ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ಭಾಷೆಗಳ ಅವಸಾನವೆಂಬುದು ನಾಗರಿಕತೆ, ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಅವಸಾನವೂ ಹೌದು.

ರಾಜ್ಯಗಳ ಪುನರ್ವಿಂಗಡಣೆಯ ಕಮಿಷನ್ ವರದಿಯಲ್ಲಿ ಈ ಕೆಳಗಿನ ಮಾತುಗಳನ್ನು ಹೇಳಿದೆ. “ಆಡಳಿತವು ಪ್ರಾಂತ್ಯ ಭಾಷೆಗಳಲ್ಲಿ ಆಡುವುದರಿಂದ ಸರ್ಕಾರದ ರೀತಿ ನೀತಿಗಳು ಕೈಗೊಂಡ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಗಳು, ಅವುಗಳ ಸಫಲತೆ ಮತ್ತು ವಿಫಲತೆ ಜನಸಾಮಾನ್ಯರಿಗೂ ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ. ಅವರೂ ಸಹ ಸರ್ಕಾರದ ವಹಿವಾಟಿನಲ್ಲಿ ಸಕ್ರಿಯವಾಗಿ ಪಾಲ್ಗೊಳ್ಳಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ. ಸರ್ಕಾರ ನಮ್ಮದೆಂಬ ಭಾವನೆ ಜನರಲ್ಲಿ

ಮೂಡಬೇಕು. ಸರ್ಕಾರದವರು ಮತ್ತು ಪ್ರಜೆಗಳು ಸಹಕಾರ ಮನೋಭಾವದಿಂದ ಮತ್ತು ಪರಸ್ಪರ ಹೊಂದಾಣಿಕೆಯಿಂದ ಕೆಲಸ ಮಾಡಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಸರ್ಕಾರದ ಕಾರ್ಯಕಲಾಪಗಳು ಜನರಿಗೆ ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಅವರಿಗೆ ತಮ್ಮ ಹಕ್ಕು ರಕ್ಷಣೆಯ ಅರಿವಾಗಬೇಕಾದರೆ ಶಾಸನ ಸಭೆಯ ಕಾರ್ಯಕಲಾಪಗಳು ಆಡಳಿತ ಮತ್ತು ಶಿಕ್ಷಣ ಆ ಪ್ರದೇಶದ ಬಹುಸಂಖ್ಯಾತರ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ನಡೆಯುವಂತಾಗಬೇಕು. ಜನಸಾಮಾನ್ಯರ ಭಾಷೆ ಆಡಳಿತ ಭಾಷೆಯಾಗದ ಹೊರತು ಸರ್ಕಾರದ ರೀತಿ, ನೀತಿಗಳನ್ನು ಜನಸಾಮಾನ್ಯರಿಗೆ ಮುಟ್ಟಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಜನ ಸಾಮಾನ್ಯರ ಭಾಷೆ ಆಡಳಿತ ಭಾಷೆಯಾಗಿರದಿದ್ದರೆ ಸರ್ಕಾರ ಜನಸಾಮಾನ್ಯರಿಗೆ ಹತ್ತಿರವಾಗದೆ ಉಳಿದು, ಅವರ ಎಲ್ಲಾ ಕಾರ್ಯಚಟುವಟಿಕೆಗಳು ದೇಶದ ಸಾಧನ, ಸಂಪತ್ತು ಮತ್ತು ಶಕ್ತಿಯನ್ನು ವ್ಯಯಿಸಿದಂತಾಗಿ ಕೊನೆಗೆ ಉದ್ದೇಶಿತ ಧ್ಯೇಯವನ್ನು ಸಾಧಿಸಲಾಗುವುದಿಲ್ಲ.”

ಪರಾಮರ್ಶನ ಗ್ರಂಥಗಳು:

1. ಮಹದೇವ ಬಣಕಾರ, (1986), ಆಂಗ್ಲರ ಆಡಳಿತದಲ್ಲಿ ಕನ್ನಡ, ಬೆಂಗಳೂರು: ಕನ್ನಡ ಮತ್ತು ಸಂಸ್ಕೃತಿ ನಿರ್ದೇಶನಾಲಯ.
2. ಎಂ. ಚಿದಾನಂದ ಮೂರ್ತಿ, (2010), ಹೊಸತು ಹೊಸತು, ಬೆಂಗಳೂರು: ಸಪ್ತ ಬುಕ್ ಹೌಸ್.
3. ಶ್ರೀನಿವಾಸ ಹಾವನೂರ, (2000), ಹೊಸಗನ್ನಡದ ಅರುಣೋದಯ, ಬೆಂಗಳೂರು: ಕನ್ನಡ ಪುಸ್ತಕ ಪ್ರಾಧಿಕಾರ.
4. ಶಿವರಾಮ ಪಡಿಕಲ್, (2001), ನಾಡು - ನುಡಿಯ ರೂಪಕ, ಮಂಗಳೂರು: ಪ್ರಸಾರಾಂಗ, ಮಂಗಳೂರು ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ.
5. ಬರಗೂರು ರಾಮಚಂದ್ರಪ್ಪ, (2007), ಕನ್ನಡ ಪ್ರಜ್ಞೆ, ಹಂಪಿ: ಪ್ರಸಾರಾಂಗ, ಕನ್ನಡ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ.

Funding:

This study was not funded by any grant.

Conflict of interest:

The Authors have no conflict of interest to declare that they are relevant to the content of this article.

About the License:

© The Authors 2024. The text of this article is open access and licensed under a Creative Commons Attribution 4.0 International License.